

Theoretical and Applied Aspects of Forming High School Girls' Readiness for Conscious Motherhood in the Modern Educational Environment

UDC 37.018.1:37.015.31-053.6

DOI: <https://doi.org/10.15421/1726146>**Potapchuk Tetiana¹****Dr.Sc., Full Prof.,** <https://orcid.org/0000-0003-1680-6976>, tatvolod@ukr.net**Matsenko Lesya²****Ph.D., Assoc. Prof.,** <https://orcid.org/0000-0003-2939-4229>, masenko75@ukr.net¹*Vasyl Stefanyk Carpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine)*²*National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)*

Abstract.

Relevance. This study is driven by the urgent need to develop senior female students' readiness for conscious motherhood amid contemporary social transformations, shifting family values, and increasing personal responsibility among young people for their life choices. General secondary schools play an important role in this process by creating a structured educational environment that fosters a thoughtful approach to future family life.

Purpose. The purpose of the article is to conduct a theoretical analysis of scientific approaches to forming high school students' readiness for conscious motherhood, as well as to substantiate the theoretical and practical principles of organizing this process within the educational environment.

Results. The article thoroughly examines current scientific frameworks regarding young people's preparation for family life, responsible parenthood, and conscious motherhood. It identifies the key psychological and pedagogical characteristics of senior female students as an optimal age group for developing value-based attitudes toward family roles. Readiness for conscious motherhood is conceptualized as a complex, integrative personal quality comprising motivational-value, cognitive, emotional-reflective, and activity-behavioral components. The study demonstrates that effective formation relies on purposeful pedagogical interaction grounded in partnership, humanistic education, subject-to-subject engagement, and interactive learning methods. Furthermore, key pedagogical conditions contributing to students' emotional maturity, **reflective skills, and social responsibility are characterized.**

Conclusions. Developing senior female students' readiness for conscious motherhood is a comprehensive pedagogical process requiring the systematic integration of instructional, awareness-raising, and socio-pedagogical activities.

Keywords: conscious motherhood, senior female students, readiness for conscious motherhood, pedagogical interaction, family education, family values, education institution

Теоретико-прикладні аспекти формування готовності старшокласниць до усвідомленого материнства в умовах сучасного освітнього середовища

Потапчук Тетяна¹, Маценко Леся²¹*Карпатський національний університет імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)*²*Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)*

Анотація.

Актуальність зумовлена необхідністю формування готовності старшокласниць до усвідомленого материнства в умовах сучасних суспільних трансформацій. Особлива роль у цьому процесі належить закладу загальної середньої освіти, який виступає соціально-педагогічним середовищем становлення ціннісних орієнтацій та усвідомленого ставлення до сімейного життя. Мета дослідження полягає в розгляді наукових підходів до проблеми формування готовності старшокласниць до усвідомленого материнства, а також обґрунтуванні теоретико-прикладних засад організації цього процесу в освітньому середовищі.

Результати. У статті проаналізовано сучасні наукові підходи до підготовки молоді до усвідомленого материнства. З'ясовано психолого-педагогічні особливості старшокласниць як вікової категорії, найбільш сприятливої для формування ціннісного ставлення до сім'ї та майбутнього материнства. Встановлено, що готовність до усвідомленого материнства доцільно розглядати як інтегративну особистісну якість, яка охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивний, емоційно-рефлексивний та діяльнісно-поведінковий компоненти. Обґрунтовано, що ефективність її формування забезпечується цілеспрямованою педагогічною взаємодією, побудованою на принципах партнерства, гуманізації, суб'єкт-суб'єктної взаємодії та використанні інтерактивних методів навчання і виховання. Охарактеризовано педагогічні умови, що сприяють розвитку відповідального ставлення старшокласниць до майбутнього материнства.

Висновки. Узагальнено, що формування готовності старшокласниць до усвідомленого материнства є комплексним педагогічним процесом, який потребує системного поєднання навчальної, виховної, просвітницької та соціально-педагогічної діяльності. Теоретично обґрунтовано авторське розуміння готовності до усвідомленого материнства як інтегративної особистісної якості та визначено педагогічну взаємодію провідним механізмом її формування.

Ключові слова: усвідомлене материнство, старшокласниці, готовність до усвідомленого материнства, педагогічна взаємодія, сімейне виховання, сімейні цінності, заклад освіти

Стаття надійшла / Article arrived: 09.07.2026 // Схвалено до друку / Accepted: 12.08.2026 // Підписано до друку / Approved for printing: 14.08.2026

Вступ.

Сучасний розвиток українського суспільства супроводжується демографічними, соціальними та культурними трансформаціями, які впливають на інститут сім'ї, систему сімейних цінностей і ставлення молоді до виконання майбутніх батьківських ролей. У цих умовах особливої актуальності набуває проблема формування готовності старшокласниць до усвідомленого материнства як важливої складової їхнього особистісного розвитку, соціальної зрілості та підготовки до майбутнього сімейного життя. Особливої значущості ця проблема набуває в умовах модернізації української освіти, орієнтованої на виховання компетентної, відповідальної та соціально активної особистості.

Актуальність. У сучасній педагогічній науці усвідомлене материнство розглядається як складне інтегративне особистісне утворення, що передбачає сформованість ціннісного ставлення до сім'ї, відповідальність за народження й виховання дитини, психологічну готовність до виконання материнських функцій, а також володіння необхідними знаннями, уміннями та навичками, які забезпечують гармонійний розвиток майбутньої сім'ї (Думанська, 2015). Формування такої готовності потребує цілеспрямованого педагогічного супроводу, оскільки саме у старшому шкільному віці відбувається становлення життєвих цінностей, світоглядних орієнтацій і моделей майбутньої сімейної поведінки. Мета статті полягає в розгляді наукових підходів до проблеми формування готовності старшокласниць до усвідомленого материнства, а також обґрунтуванні теоретико-прикладних засад організації цього процесу в освітньому середовищі. Методи дослідження: аналіз, синтез, порівняння та систематизацію наукових джерел – для з'ясування стану розробленості проблеми; термінологічний аналіз – для уточнення змісту базових понять дослідження; узагальнення наукових положень – для визначення теоретико-прикладних засад формування готовності старшокласниць до усвідомленого материнства; структурно-логічний аналіз – для обґрунтування взаємозв'язків між компонентами досліджуваного феномена.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки молоді до усвідомленого батьківства та материнства посідає важливе місце у сучасних педагогічних, психологічних і соціально-педагогічних дослідженнях. Її актуальність зумовлена необхідністю формування у молодого покоління відповідального ставлення до створення сім'ї, народження та виховання дітей, розвитку сімейних цінностей, соціальної зрілості й готовності до виконання майбутніх батьківських ролей. Особливості формування готовності саме дівчат старшого шкільного віку до відповідального батьківства досліджували Л. Гончар та О. Куркіна.

Науковці підкреслюють, що старший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку відповідального ставлення до майбутнього сімейного життя, оскільки саме в цей час формується система життєвих цінностей, моральних орієнтирів, уявлень про материнство та сімейні взаємини (Гончар & Куркіна, 2020). Питання виховання соціально зрілої особистості, розвитку сімейних цінностей та готовності до усвідомленого батьківства ґрунтовно висвітлено у працях Л. Канішевської. Авторкою обґрунтовано педагогічні умови формування соціальної зрілості старшокласників, визначено місце сімейних цінностей у структурі особистості та доведено необхідність системної виховної роботи щодо підготовки молоді до сімейного життя (Канішевська, 2014). Психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства розкрито у дослідженнях В. Кравця, який розглядає готовність до виконання батьківських функцій як багатокомпонентне особистісне утворення, що поєднує моральну, психологічну, фізіологічну та педагогічну готовність майбутніх батьків (Кравець, 2001). Окремий аспект проблеми представлено у праці (Шахрай, 2023), де досліджено особливості формування ціннісного ставлення до материнства у дівчат-старшокласниць. Авторка доводить, що ефективність цього процесу значною мірою залежить від змісту виховної діяльності закладу освіти, використання інтерактивних методів роботи та створення педагогічно сприятливого освітнього середовища.

Теоретичні засади підготовки педагогічних працівників до формування у молоді ціннісного ставлення до сім'ї висвітлено у дослідженнях Н. Шелест, яка акцентує увагу на ролі педагогічної взаємодії, професійної компетентності педагогів та організації виховного процесу у формуванні відповідального ставлення молоді до майбутнього сімейного життя (Шелест, 2019). Важливе значення для теоретичного осмислення означеної проблеми мають наукові напрацювання А. Т. Багінської, яка розглядає готовність педагога до формування в старшокласниць усвідомленого материнства як інтегративне особистісно-професійне утворення. На думку дослідниці, така готовність передбачає сформованість позитивної ціннісної мотивації до здійснення відповідної педагогічної діяльності, наявність системних знань про сутність і специфіку формування усвідомленого материнства, володіння сучасними формами, методами й технологіями організації виховної роботи зі старшокласницями, а також розвинені рефлексивні вміння, що забезпечують здатність педагога до аналізу, оцінювання та вдосконалення власної професійної діяльності у цьому напрямі (Багінська, 2024).

Аналіз сучасних наукових досліджень засвідчує, що вітчизняні науковці приділяють значну увагу

питанням підготовки молоді до усвідомленого батьківства. Водночас проблема формування готовності старшокласниць до усвідомленого материнства як самостійного напрямку педагогічного дослідження висвітлена фрагментарно. Це зумовлює необхідність обґрунтування ефективних педагогічних підходів до формування готовності старшокласниць до усвідомленого материнства в умовах сучасного освітнього середовища.

Результати дослідження.

Формування готовності старшокласниць до усвідомленого материнства є одним із пріоритетних напрямів сучасної педагогічної науки, що поєднує виховний, психологічний, соціальний і ціннісний аспекти розвитку особистості. У сучасних наукових дослідженнях (Шахрай, 2023; Шелест, 2019) усвідомлене материнство розглядається як інтегральна характеристика особистості, яка відображає сформованість відповідального ставлення до майбутньої материнської ролі, здатність приймати виважені рішення щодо створення сім'ї, народження й виховання дітей, а також усвідомлення соціальної значущості материнства як важливої життєвої місії.

Теоретичним підґрунтям дослідження є гуманістичний, особистісно орієнтований, компетентнісний та аксіологічний підходи, які визначають процес підготовки молоді до сімейного життя як складову цілісного розвитку особистості. Відповідно до гуманістичної парадигми освіти, майбутнє материнство не може розглядатися виключно як біологічна функція жінки. Воно є результатом особистісного становлення, формування моральних переконань, розвитку емоційної зрілості, відповідальності та готовності до виконання нових соціальних ролей (Красін, 2020).

Аксіологічний підхід дає змогу розглядати материнство як систему життєвих цінностей, що формується під впливом сім'ї, освіти, культурного середовища та особистого досвіду. Саме в старшому шкільному віці відбувається активне становлення ціннісних орієнтацій, визначаються життєві пріоритети, формується ставлення до сім'ї, народження дітей, партнерських взаємин і відповідальності за майбутнє покоління. За таких умов педагогічна діяльність має бути спрямована не лише на передачу знань, а й на розвиток гуманістичних цінностей, культури міжособистісного спілкування, емпатії та соціальної відповідальності (Смалько, 2016).

Компетентнісний підхід передбачає формування в старшокласниць комплексу знань, умінь, навичок і ціннісних установок, необхідних для усвідомленого виконання майбутньої материнської ролі. Йдеться про розвиток сімейної компетентності, комунікативної культури, здатності конструктивно розв'язувати життєві проблеми, приймати відповідальні рішення та прогнозувати їх можливі наслідки. Важливим компонентом цієї компетентності (Шумко, 2024)

є сформованість навичок самоаналізу, емоційної саморегуляції та рефлексії, які забезпечують особистісну готовність до майбутнього сімейного життя.

Особистісно орієнтований підхід акцентує увагу на індивідуальних особливостях розвитку кожної старшокласниці, її потребах, мотивах, життєвому досвіді та ціннісних орієнтаціях. У межах цього підходу процес формування готовності до усвідомленого материнства розглядається як послідовний розвиток особистості, що забезпечує здатність до самопізнання, саморозвитку, відповідального вибору життєвої стратегії та усвідомлення власної ролі у створенні благополучної сім'ї (Шелест, 2019).

Узагальнення сучасних наукових підходів дає підстави стверджувати, що готовність до усвідомленого материнства формується під впливом комплексу взаємопов'язаних чинників: сімейного виховання, освітнього середовища, соціокультурних традицій, особистісного досвіду, морально-етичних цінностей та педагогічного супроводу. Саме тому ефективність цього процесу забезпечується системною педагогічною діяльністю, яка поєднує інформаційно-просвітницьку, виховну, консультативну та практико-орієнтовану складові.

Отже, теоретичні засади формування готовності старшокласниць до усвідомленого материнства ґрунтуються на інтеграції сучасних педагогічних підходів, орієнтованих на розвиток соціально зрілої особистості, здатної до усвідомленого прийняття майбутньої материнської ролі. Такий підхід забезпечує цілісне поєднання ціннісного, когнітивного, емоційного та діяльнісного компонентів особистісного розвитку й створює підґрунтя для організації ефективної педагогічної взаємодії у закладах загальної середньої освіти.

Ефективність формування готовності старшокласниць до усвідомленого материнства значною мірою визначається віковими та психологічними особливостями юнацького періоду. Саме старший шкільний вік характеризується інтенсивним особистісним розвитком, становленням світоглядних позицій, формуванням життєвих цілей, моральних переконань і системи цінностей. У цей період дівчата починають усвідомлено проєктувати власне майбутнє, осмислювати значення сім'ї, подружніх взаємин, народження дітей і виконання материнської ролі. Водночас відбувається розвиток емоційної зрілості, здатності до емпатії, саморефлексії, відповідального прийняття рішень та прогнозування наслідків власної поведінки, що створює сприятливі умови для формування позитивного ставлення до майбутнього материнства (Шумко, 2024).

Психологічні особливості старшокласниць проявляються у прагненні до самостійності, пошуку власної ідентичності, підвищеній чутливості до соціального оточення та бажанні реалізувати

власний життєвий потенціал. У цей віковий період формується система життєвих пріоритетів, відбувається переоцінка цінностей і вироблення індивідуальної моделі майбутнього сімейного життя. Саме тому педагогічний вплив має бути спрямований не лише на інформування щодо репродуктивного здоров'я чи сімейних функцій, а насамперед на розвиток відповідального ставлення до майбутнього материнства як важливої складової особистісної та соціальної самореалізації (Кравець, 2001).

Сучасні наукові дослідження засвідчують, що готовність до усвідомленого материнства не формується стихійно, а є результатом цілеспрямованої педагогічної діяльності, яка враховує вікові потреби, індивідуальні особливості та життєвий досвід здобувачок освіти. Важливим чинником цього процесу виступає освітнє середовище, яке забезпечує розвиток моральної свідомості, сімейних цінностей, культури міжособистісних взаємин, відповідальності та емоційної компетентності.

Аналіз наукових праць дає підстави стверджувати, що готовність старшокласників до усвідомленого батьківства і материнства є багатокомпонентним особистісним утворенням. Науковці пов'язують її із сформованістю позитивного ціннісного ставлення до майбутнього батьківства, достатнім рівнем знань про сімейне життя, репродуктивну культуру та особливості виховання дітей, розвитком практичних умінь і навичок конструктивної взаємодії в сім'ї, емоційною зрілістю, відповідальністю та усвідомленням власної ролі у забезпеченні благополуччя майбутньої дитини. Особливу увагу дослідники (Гончар & Куркіна, 2020; Канішевська, 2014; Красін, 2020; Шахрай, 2023) звертають на необхідність формування у старшокласників орієнтації на партнерську модель сімейних взаємин, засновану на взаємній підтримці, рівноправному розподілі батьківських обов'язків, повазі до дитини та гармонійному поєднанні любові, турботи й відповідальності.

З педагогічної точки зору формування готовності старшокласниць до усвідомленого материнства потребує комплексного підходу, який поєднує навчальну, виховну, просвітницьку та соціально-педагогічну діяльність. Важливого значення набуває створення освітнього середовища, що сприяє відкритому обговоренню питань сімейного життя, розвитку навичок міжособистісної взаємодії, морального вибору, емоційної стійкості та відповідального ставлення до майбутніх сімейних ролей. За таких умов педагог виступає не лише джерелом знань, а й наставником, консультантом і партнером, який допомагає старшокласницям усвідомити власні життєві цінності та сформувати готовність до відповідального материнства (Смально, 2016).

На нашу думку, психолого-педагогічні особливості старшокласниць визначають

сприятливі умови для формування готовності до усвідомленого материнства. Поєднання вікової готовності до особистісного самовизначення із цілеспрямованим педагогічним впливом забезпечує розвиток відповідального ставлення до майбутнього сімейного життя, формування сімейних цінностей і усвідомлення материнства як важливої соціальної та особистісної місії.

Особливу роль у реалізації зазначених завдань відіграє особистість педагога. Його професійна компетентність, педагогічна культура, моральний авторитет, комунікативна майстерність, толерантність і здатність до партнерської взаємодії значною мірою визначають результативність формування у старшокласниць позитивного ставлення до майбутнього материнства. Як зазначає А. Т. Багінська, ефективність такої діяльності забезпечується готовністю педагога до організації процесу формування усвідомленого материнства, що передбачає сформованість професійної мотивації, відповідних знань, володіння сучасними педагогічними технологіями та здатність до рефлексивного аналізу власної професійної діяльності (Багінська, 2024).

Узагальнюючи результати теоретичного аналізу, можна стверджувати, що педагогічна взаємодія виступає провідним механізмом формування готовності старшокласниць до усвідомленого материнства. Її ефективність забезпечується цілеспрямованим поєднанням навчальної, виховної, просвітницької та соціально-педагогічної діяльності, реалізацією принципів партнерства, гуманізації та особистісної орієнтації освітнього процесу. Саме за таких умов створюються передумови для формування соціально зрілої особистості, здатної усвідомлено приймати майбутню материнську роль.

Висновки.

Проведене теоретичне дослідження дало змогу комплексно осмислити проблему формування готовності старшокласниць до усвідомленого материнства як одного з актуальних напрямів сучасної педагогічної науки. Встановлено, що в умовах трансформації суспільних цінностей, зміни моделей сімейних взаємин та зростання вимог до соціальної відповідальності особистості підготовка молоді до майбутнього материнства повинна розглядатися не як окремий напрям виховної роботи, а як цілісний педагогічний процес, інтегрований у систему загальної середньої освіти. Такий підхід сприяє формуванню в старшокласниць відповідального ставлення до майбутнього сімейного життя, усвідомленню суспільної значущості материнства та розвитку готовності до виконання майбутніх сімейних ролей.

У результаті аналізу наукових підходів уточнено зміст поняття «готовність старшокласниць до усвідомленого материнства», яке запропоновано

розглядати як інтегративну особистісну якість, що поєднує сформовану систему сімейних і загальнолюдських цінностей, позитивну мотивацію до майбутнього материнства, психолого-педагогічні та соціальні знання, емоційну зрілість, рефлексивність, здатність до відповідального прийняття рішень і практичну готовність до виконання материнських функцій. На відміну від існуючих підходів, запропоноване трактування акцентує увагу на взаємозумовленості особистісного розвитку, педагогічного впливу та соціального досвіду як визначальних чинників формування усвідомленого материнства ще на етапі навчання

у старшій школі. Перспективи подальших наукових досліджень убацьмаємо у розробленні та експериментальній перевірці структурно-функціональної моделі формування готовності старшокласниць до усвідомленого материнства, визначенні педагогічних умов її ефективної реалізації в закладах загальної середньої освіти, створенні діагностичного інструментарію для оцінювання рівнів сформованості досліджуваної якості, а також у вивченні можливостей використання цифрових освітніх технологій, інтерактивних платформ і програм соціально-педагогічного супроводу у процесі підготовки молоді до усвідомленого материнства.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Багінська, А. Т. (2024). Теоретичні аспекти проблеми готовності педагогів до формування у старшокласниць усвідомленого материнства. *Current Issues and Prospects for the Development of Scientific Research: Proceedings of the 9th International Scientific and Practical Conference* (с. 44-47). Orléans, France.
- Гончар, Л., & Куркіна, О. (2020). Теоретичні й практичні аспекти формування у дівчат-старшокласниць готовності до відповідального батьківства. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 34(2), 215–220. https://www.aphn-journal.in.ua/archive/34_2020/part_2/35.pdf
- Думанська, В. П. (2015). Відповідальне батьківство: теоретичний аспект. *Демографія та соціальна економіка*, 3, 75–86. <https://dse.org.ua/archive/25/5.pdf>
- Канішевська, Л. В. (2014). Формування цінностей сімейного життя у старшокласників шкіл-інтернатів як науково-педагогічна проблема. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*, 49, 39–43.
- Кравець, В. П. (2001). *Психофізіологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства*. Академія. https://www.researchgate.net/publication/323734140_Psihofiziologicni_ta_psihologo-pedagogicni_aspekti_formuvanna_usvidomlenogo_batkivstva
- Красін, С. А. (2020). *Формування готовності до усвідомленого батьківства студентів закладів вищої освіти* (Дисертація кандидата педагогічних наук). <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/762c3c27-4695-4ece-9b77-4f0de56f3c80>
- Смалко, О. В. (2016). *Формування відповідального ставлення до батьківства у студентів класичного університету в процесі позааудиторної виховної роботи* (Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук). <https://nauka.udpu.edu.ua/avtoreferat-42/>
- Шахрай, В. М. (2023). Формування готовності старшокласників до відповідального батьківства: перебіг та результати наукового дослідження. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*, 27(2), 280–294. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2023-27-2-280-294>
- Шелест, Н. А. (2019). *Формування ціннісного ставлення до створення сім'ї у студентів аграрних коледжів у позааудиторній діяльності* (Дисертація кандидата педагогічних наук). <https://nauka.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/03/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.%D0%A8%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D1%81%D1%82.pdf>
- Шумко, Я. (2024). Трансформація інституту сім'ї в сучасних умовах: психолого-правовий аспект. *Юридична психологія*, 1(34), 154–161. <https://doi.org/10.33270/03243401.154>

REFERENCES

- Baginska, A. T. (2024). *Teoretychni aspekty problemy hotovnosti pedahohiv do formuvannia u starshoklasnyts usvidomlenoho materynstva* [Theoretical aspects of the problem of teachers' readiness to develop conscious motherhood among senior female students]. In *Current Issues and Prospects for the Development of Scientific Research: Proceedings of the 9th International Scientific and Practical Conference* (с. 44-47). Orléans, France.
- Honchar, L., & Kurkina, O. (2020). *Teoretychni y praktychni aspekty formuvannia u divchat-starshoklasnyts hotovnosti do vidpovidalnoho batkivstva* [Theoretical and practical aspects of developing readiness for responsible parenthood among senior school girls]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 34(2), 215–220. https://www.aphn-journal.in.ua/archive/34_2020/part_2/35.pdf
- Dumanska, V. P. (2015). *Vidpovidalne batkivstvo: Teoretychnyi aspekt* [Responsible parenthood: Theoretical aspect]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 3, 75–86. <https://dse.org.ua/archive/25/5.pdf>
- Kanishevska, L. V. (2014). *Formuvannia tsinnosti simeinoho zhyttia u starshoklasnykiv shkil-internativ yak naukovo-pedahohichna problema* [Formation of family life values among senior students of boarding schools as a scientific and pedagogical problem]. *Teoretychni pytannia kultury, osvity ta vykhovannia*, 49, 39–43.
- Kravets, V. P. (2001). *Psykhofiziologichni ta psykhologo-pedahohichni aspekty formuvannia usvidomlenoho batkivstva* [Psychophysiological and psychological-pedagogical aspects of the formation of conscious parenthood]. *Akademiia*. https://www.researchgate.net/publication/323734140_Psihofiziologicni_ta_psihologo-pedagogicni_aspekti_formuvanna_usvidomlenogo_batkivstva

- Krasin, S. A. (2020). *Formuvannia hotovnosti do usvidomlenoho batkivstva studentiv zakladiv vyshchoi osvity* [Formation of readiness for conscious parenthood among higher education students] (Doctoral dissertation). <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/762c3c27-4695-4ece-9b77-4f0de56f3c80>
- Shakhray, V. M. (2023). *Formuvannia hotovnosti starshoklasnykiv do vidpovidalnoho batkivstva: Perebih ta rezultaty naukovooho doslidzhennia* [Formation of high school students' readiness for responsible parenthood: Progress and results of scientific research]. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*, 27(2), 280–294. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2023-27-2-280-294>
- Shelest, N. A. (2019). *Formuvannia tsinnisnoho stavlennia do stvorennia simi u studentiv ahrarnykh koledzhiv u pozaaudytornii diialnosti* [Formation of students' value attitude toward creating a family in extracurricular activities at agricultural colleges] (Doctoral dissertation). <https://nauka.udpu.edu.ua/wp-content//2019/03/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.%D0%A8%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D1%81%D1%82.pdf>
- Smalko, O. V. (2016). *Formuvannia vidpovidalnoho stavlennia do batkivstva u studentiv klasychnoho universytetu v protsesi pozaaudytornoï vykhovnoï roboty* [Formation of a responsible attitude toward parenthood among classical university students in extracurricular educational work] (Extended abstract of Candidate's thesis). <https://nauka.udpu.edu.ua/avtoreferat-42/>
- Shumko, Ya. (2024). *Transformatsiia instytutu simi v suchasnykh umovakh: Psykholoho-pravovyi aspekt* [Transformation of the family institution in modern conditions: Psychological and legal aspect]. *Yurydychna psykholohiia*, 34(1), 154–161. <https://doi.org/10.33270/03243401.154>